

1

Stržek

// Ivan Esenko

Med ptiči, ki so se najbolj udomačili in prilagodili zunanjemu delu našega doma, je stržek tisti, ki je nedvomno zasedel prestol. Naš dom je postal tudi njegov. Stržek je postal del našega vsakdanjika. Iz razmeroma težko opazovane vrste se je spremenil v lahkoten fotomodel in vedrega spremljevalca pri naših opravkih okoli hišnih vogalov. Ne samo okoli njih: tudi znotraj njih. Zašel je že celo v hišo, pretaknil vse vogale v stanovanju in ogrnjen v pajčevino naznanil, da nekdo pri zadnjem čiščenju ni dosledno posesal hiše. Da je postal zares »naš«, je potrdil s tem, ko je eno izmed svojih spalnih gnezd spletel kar v cvetličnem lončku ob vhodnih vratih hiše, na dosegu roke in nenehno izpostavljen našim tesnim »mimohodom«. Spontano skupno življenje z zvedavim malčkom mi je odstrlo marsikatero skrivnost tega prebivalca lukenj, kot ga označuje njegovo strokovno ime.

Stržek (*Troglodytes troglodytes*) je naš skoraj najmanjši in zanesljivo najkrajši ptič. Kljub svoji majhnosti deluje precej krepko. Njegove velike noge z močnimi kremplji in čokato telo z razmeroma veliko glavo mu dajo čvrst videz, njegovi sunkoviti in odločni gibi pa ga označujejo za energičnega in vitalnega. Že samo to, da drobna žužkojeda vrsta s svojimi devetimi grami teže kljubuje našim zimam, potrjuje, da drugačen sploh ne bi preživel. Stržek se je v preteklosti potrdil tudi kot odličen pri širjenju svojega življenjskega območja. Kot ptič Novega sveta je v času zadnje poledenitve, ko sta bili stara in nova celina povezani s kopnim, uspešno poselil Evrazijo in dobršen del severne Afrike. Kljub temu, da ne spada med ogrožene vrste in je splošno razširjen, je stržek težko opazen. Največkrat bomo slišali le njegove drdrave klice ali pesem. Ta je nenavadno glasna in spevna, vsekakor pa bi jo človek kar težko prisodil tako drobnemu pevcu. Za stržka je značilno območno vedenje prek celega leta. Svoj okoliš brani pred vsiljivci v gnezditvenem času in tudi preostali del leta predvsem zaradi hrane. Stržek je poligamna vrsta. Samec s svojimi spalnimi gnezdi privablja samice. Tista, ki se za ponudbo odloči, gnezdo dokonča in ga postelje z živalsko dlako in perjem. Svoj okoliš samec označuje tudi s svojo glasno pesmijo, ki ji lahko prisluhnemo celo v najostrejši zimi. Stržkov življenjski prostor je gosta podrast v listnatih in mešanih gozdovih, posebej ljubo pa mu je rečno oziroma obvodno okolje. Vlažno grmovje mu daje zavetje in vir hrane, saj se v tem okolju dobro znajdejo tudi številni členonožci, stržkova glavna hrana.

Vrt kot življenjski prostor

Stržek se odlično znajde tudi v urbanem prostoru in drugih okoljih, ki si jih je priredil človek. Seveda ga na suhem kraškem vrtu ne bomo srečali, kot tudi ne drugod, kjer ne bodo izpolnjeni pogoji za njegovo preživetje. Najučinkovitejša ga privabimo z vrtnimi nasaditvami. V sterilne vrtove, kjer gospodarijo pesticidi, ga bomo zaman vabili, saj ob tem, da lahko svoj konec v njih doživi tudi sam, za njegov kljun ne bo ostalo nič hrane. Stržek se odlično

počuti v živi meji. V njej je njegova hrana, obenem pa mu gosti splet vej rabi kot zavetje in pot za premagovanje razdalj do drugih virov hrane. Lahko bi dejali, da so žive meje tej vrsti prometnice. V mestnem okolju bomo stržkovo pesem največkrat poslušali ravno iz žive meje ali prosto nasajenih grmovnic. Samec je z graditvijo novih in obnovo starih gnezd zaposlen vse leto. Gnezdo lahko splete v ježi, med razgibanimi zunanji koreninami dreves, v skalni razpoki ali v zidni niši. Stržkovo gnezdo je v večini primerov zgrajeno tam, kjer je vsaj nakazana opora, tako da ima mali gradbenik kar se da lahko delo. Gnezdo zgradi samec iz mahu. Pogosto opazujem stržka, ko puli mah s poraščenih skal v pečini nad hišo. Zajetne šope izpuljenega mahu nosi na »gradbišče« v približno petminutnih presledkih. Ker je graditev gnezda del ljubezenskega rituala, ob tem pogosto tudi poje. Poje lahko tudi z mahom v kljunu, le da takrat nekoliko tišje kot takrat, ko poje z odprtimi kljunom. Stržek rad tiho zapoje tudi v gnezdu. Največkrat bomo slišali njegovo pesem iz gostega grmovja, posebno spomladi pa, kot da se ne meni toliko za svojo varnost, zapoje tudi z zelo izpostavljenih mest. Najpogosteje s pesmijo označuje svoj okoliš neposredno v bližini katerega izmed svojih gnezd. Poje tudi v letu.

Gnezdilnica za stržka

Malčka s pokončnim repom lahko privabimo tudi s posebno gnezdilnico, spleteno iz orlove praproti. Njen volumen mora obsegati približno velikost moške pesti, izvedba je preprosta in prepuščena spretnosti posameznika. Praprot preprosto napnemo na žogo ustrezne velikosti in jo med sabo prepletemo z vrstico in utrdimo z mehko žico. Žoga ali drug ustrezen pripomoček oblikuje notranjost in jo potem seveda potegnemo ven. Debelina stene mošnje naj bo približno 2-3 cm, vhodna odprtina pa mora imeti premer 5 cm. Gnezdilnico obesimo na varno mesto, da je zaščitena pred domačo mačko in kuno, in seveda kar se da skrita, da stržka ne opazijo srake ali šoje, če živimo v bližini gozda. Namestimo jo lahko do

2 m visoko, najlaže kar na steno hiše ali vrtno lope. Če je okolje pravo, boste, verjeli ali ne, stržka zalotili v gnezdilnici še istega dne ali celo tisto uro, ko jo boste namestili. Vse drugo je v stržkovih »rokah«.

Gnezdo je pri stržku vse prej kot zgolj zibelka za naraščaj. Samec z gnezdi, ki jih je v njegovem okolišju lahko več kot deset, označuje svoj okoliš, hkrati pa mu vse te male zgradbe rabijo kot prenočišča. Z gnezdi vabi samice, ki dokončno odločijo, katero bo tudi zares pravo za vzgojo mladičev. Po izkušnjah sodeč so pri nas doma gnezdile tri samice hkrati, starost mladičev različnih samic pa je bila zelo raznolika. Medtem ko sem junija opazoval gnezdo s štirimi mladiči, se je v sosednji lopi izpeljal zarod že godnih petih mladičev, med katerimi je eden zašel celo skozi vrata v hišo. Toda naslednji dan sem v drvarnici po naključju odkril še tretje gnezdo, v katerem so bila štiri jajca. Da bi bila zgodba o plodnih stržkih še zgovornejša, je 12. septembra istega leta zašel v hišo poleteli mladič, kar govori o širokem časovnem razponu gnezdenja. Torej vsaj štiri potrjena gnezdenja, za vsa pa tako nisem mogel vedeti, saj sem našel spalna gnezda tudi v gozdu, ki obdaja hišo.

Mošnjasto gnezdo pa stržek uporablja tudi kot prenočišče. V njem lahko prespi več osebkov hkrati, kar pride posebej do veljave pozimi, ko jih lahko v gnezdu prenočuje tudi deset. S tem zmanjšajo toplotne izgube in uspešneje kljubujejo mrazu. Vendar sem stržkovo družino v skupnem prenočišču opazoval tudi v poletnem času. V večernem mraku se ob stalnem intenzivnem oglašanju eden po eden odpravijo v gnezdo in v njem še pozno v noč popravljajo svoj položaj, da jim je čimbolj udobno.

O stržkih bi se lahko še razpisal, vendar bi bila celotna revija premalo, da bi zajel vse njihove navade: od obiskovanja krmilnice, kamor jih včasih privabi drobec loja, do odnosov z drugimi vrstami, s katerimi si deli prostor.

V uvodu sem napisal, da je naš dom postal tudi stržkov. Bolj poštena je obratna ugotovitev: stržkov dom je postal tudi naš, saj je bil on tu prvi ... ●

1: Stržka boste kaj hitro opazili z mahom v kljunu, in v dveh ali treh dneh bo zelena obloga iz mahu zapolnila notranjost mošnje iz orlove praproti, na sredini pa bo zglajena kamrica, prilagojena stržkovim potrebam. Od tod naprej bo imela škarje in platno v rokah samica ...

2: Spalno gnezdo, ki si ga je stržek naredil v cvetličnem lončku ob vhodnih vratih hiše.

3: Le malo ljudi ve, da se stržek pogosto posveča sončni kopeli, s katero se znebi zunanjih zajedavcev. Le teh se verjetno v spalnih gnezdih ne manjka.

foto: vse Ivan Esenko